

STIPENDII PENTRU ELEVII BLĂJENI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

Legislația școlară din secolul Luminilor, aplicată în școlile din Imperiul habsburgic, inclusiv în gimnaziile din Marele Principat al Transilvaniei, prevedea și condițiile în care elevii cu rezultate foarte bune la învățătură și cu un comportament exemplar, la care se adăuga o situație materială precară, primeau premii, recompense ori stipendii¹. Capacitatea stabilită de profesori, rezultatele înregistrate la învățătură ori comportamentul dovedit de-a lungul anilor ajutau la schițarea viitoarei dezvoltări intelectuale a elevilor din gimnaziu și la conturarea caracterizării lor psihopedagogice². Din acest punct de vedere, nu trebuie să ne surprindă împărțirea elevilor – și cei din Blaj nu făceau o excepție!³ – în grupe de *primae*, *secundae et tertiae* pentru cele două cicluri gimnaziale, *grammatica et humanitas*. Foarte rar, elevii primeau calificativul *cum Eminentia*.

Procurarea de stipendii pentru elevii de la “Regium Gymnasium Balasfalvense” care au obținut rezultate strălucite la învățătură și s-au remarcat printr-un comportament exemplar a rămas o preocupare constantă a conducerii școlii (director era episcopul în funcție). Aceasta rezultă și din constatări mai vechi referitoare la starea economică a instituțiilor (înzestrarea materială, venituri, fundații etc.)⁴. Atari eforturi administrative, care nu erau lipsite de conotații culturale și politice, pe firul unor anumite concepții ale elitelor românești din veacul Luminilor asupra educației⁵, s-au înregistrat și în epoca episcopului și directorului Ioan Bob⁶, când s-a manifestat o indiscutabilă reformă instituțională. Conținutul mai multor izvoare documentare păstrate în fonduri arhivistice străine⁷, care ilustrează raporturile autorităților de la Blaj cu instituția gubernială din Sibiu pentru obținerea de stipendii, îndrituiește această afirmație.

¹ Cf. *Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas*, I, Vindobonae, Typ. Joan. Thom. Nob. De Trattner, 1777, p. 419-455 (*Sectio II. De scholarum Politia comparante ad studiorum juventutem; Cap. II. De cultura ingenii studiosae juventuti adhibenda*; § CCXXXIV. *De aemulatione generatim*; § CCXXXIX. *De praemiis & poenis juventuti studiosae adhibendis generatim*; § CCXL. *De praemiis juventuti studiosae adhibendis speciatim*); *Norma regia pro scholis Magni Principatus Transilvaniae Josephi I. Caesar. Aug. Magni Principis Trans. iussu edita M.DCC.LXXXI*, Cibinii, Typ. Martini Hochmeister, Typ. & Bibliop. Priv., p. 23-43 (*Pars secunda De privato scholarum regimine*; § III. *De cultura ingenii juventuti adhibenda; Aemulatio; Praemia*).

² Vezi Protopopescu 1966, p. 163-165.

³ Mârza 1987, p. 182-183; Mârza 2005, p. 185-186.

⁴ Mârza 2005, p. 63-67.

⁵ Mârza 2002, p. 11-24.

⁶ Dumitran 2005.

⁷ MOL GT, MOL CAT.

În raport direct cu cele constatate mai sus, ne apare de o importanță aparte memoriul episcopului Făgărașului, Ioan Bob, redactat în 29 august 1786, adresat guvernatorului Transilvaniei din Sibiu. Înregistrat între actele Guberniului la 5 septembrie, memoriul este citit în comisia de specialitate în 4 octombrie 1786 și cuprinde, pe lângă o succintă expunere de motive⁸, *Nomina et Cognomina eorum, qui in primam Classem referri promeriti sunt*. Elevii, în număr de 19, provin din clasele de *Philosophia, Suprema Humanitatis Classis, Prima Humanitatis Classis, Suprema Gram[m]atices Classis*⁹. Din grupa “Ex 2-a Classe” făceau parte 22 elevi, repartizați *In Gratosam moventur Reflexionem, Ex Media Gram[m]atices Classis și Ex Infima Gram[m]atices Classis*¹⁰.

Interesante sunt, din punctul de vedere al actualei cercetări, caracterizările unor elevi, mai sumare pentru cei din prima grupă și mai ample la cea de a doua. Rămân edificatoare câteva exemple, în această privință: “Alexius Aron Nobilis Pauperus Filius e Po[sse]ssione Verespatak I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Albensi, Optimae spei morumque exemplarium Iuvenis Nepos Piae Memoriae quondam Episcopi Petri Pauli Aron Fogarasiensis”; “Stephanus Wlád e Po[sse]ssione Koslád I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Albensi Filius pauperis, et pluribus prolibus oneriti uniti Sacerdotis Filius morum bonorum, et praestantis Ingenii Iuvenis”; “Abrahamus Widrai Nobilis pupillus pauperinae viduae e Po[sse]ssione Kis Aranyos I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Albensis filius optimorum morum, et boni Ingenii adolescens”; “Ioannes Koltor ex Po[sse]ssione Tompaháza I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Albensi pauperis sacerdotis uniti filius optimorum morum et capacitatis”; “Basilius Rácz ex Po[sse]ssione Mezo Szilvas I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Thordensis sacerdotis uniti, actu fugentis filius, prolibusque pluribus aggravati filius, bonorum morum, ac bonae spei”; “Ioannes Papp ex Po[sse]ssione Kisokna I[n]clyto Co[m]i[t]a]tu Albensi sacerdotis actu fungentis uniti subsidio vivendi tenuiter provisi filius, praestantis ingenui, bonorum morum, ac bonae spei”¹¹.

Exemple oferite mai sus, la care s-ar putea adăuga încă multe altele, sunt elocvente nu numai pentru propunerile de stipendii, din cauza condiției sociale precare și pe baza rezultatelor obținute la învățătură, ci și în ceea ce privește rudimentele unor caracterizări psihopedagogice. Chiar dacă nu cunoaștem, în stadiul actual al investigației, rezultatul intervenției directorului școlii, episcopul Ioan Bob, în direcția obținerii de stipendii, o trecere în revistă a elevilor nominalizați pe clase ar fi de natură să ne ofere date suplimentare despre proveniența geografică a candidaților. “Prima Classis”: *Philosophia* (Nicolae Vitez, nobil, Oarța de Jos, Solnocul Mijlociu); *Suprema Humanitatis Classis* (Ioan Enyedi, Aiudul de Sus, Alba; Nicolae Türi, Tiur, Blaj; Alexie Aron, nobil,

⁸ MOL GT, F 46 (8225/1786 L. 335), f. 2r.

⁹ *Ibidem*, p. 3.

¹⁰ *Ibidem*, p. 3, 4, 5. Cf. și Protopopescu 1966, p. 261.

¹¹ MOL GT F 46 (8225/1786 L. 335), p. 3, 4, 5.

Roșia Montană; Ioan Bisztrai, Bistra, Alba); *Prima Humanitatis Classis* (Vasile Pop, Straja, Alba; Petru Pop, Sânger, Cluj; Ștefan Vlad, Coșlar, Alba); Nicolae Pop, Sântimbru, Alba; Ioan Laszlo, nobil, Odorheiul Secuiesc; Paul Szabó, Blaj); *Suprema Grammatices Classis* (Teodor Pop, Crăiești, Cluj; Teodor Molnár, Câmpeni, Alba; Iovian Nobili, Șibot, Alba; Avram Vidrai, nobil, Vidra, Alba; Ioan Molnar, Turda; Toma Pop, nobil, Micăsasa, Târnavă; Samuil Pelei, nobil, Lechința, Mureș); *Secunda Classis. In Gratosam merentur Reflexionem* (Eliseu Novacovici, Turda; Ioan Vidrai, nobil, Vidra, Alba); *Media Gram[m]atices Classis* (Ilarion Bonácsi, Nicolae Timar, Blaj; Antoniu Brincsán, Blaj; Ioan Coltor, Câmpeni; Ioan Tiberi, Cara, Cluj; George Iovian, Uioara de Sus, Alba; Vasile Beroiu, Valea Sasului, Târnaveni; Ioan Coroi; Avram Pop, Cut, Alba; Ioan Dobra, Cornești, Huedin, Cluj); *Infima Gram[m]atices Classis* (Nicolae Daun, Blaj; Samson Csávasi, Silivașul de Câmpie, Turda; Simion Rațiu, Silivașul de Câmpie, Turda; Iosif Grama, Șopteriu, Turda; Ioan Pop, Ocnișoara, Alba; Wolfgang Tinkolini, Borșa, Gherla, Cluj; Petru Nicolini, Poiana Aiudului, Alba; Dumitru Panestrini, Valea Izvoarelor, Târnaveni; George Almași, nobil, Budacul de Sus, Cluj)¹².

Pe lângă proveniența geografică variată a candidaților pentru stipendii (care nu schimbă concluziile deja stabilite asupra acestei chestiuni, școlile Blajului fiind ale românilor din toată Transilvania)¹³, memoriul semnat de directorul școlilor, episcopul Ioan Bob, atrage atenția și asupra originii sociale a elevilor de la gimnaziul din Blaj. Direct ori indirect, este surprinsă existența mai multor familii de nobili români – este adevărat de condiție pauperă – care și-au trimis copiii la școlile Blajului, la care se adaugă preoții greco-catolici. Din acest punct de vedere, suntem în fața unui aspect care probează rădăcinile sociale ale intelectualității românești din secolul al XVIII-lea, în plin proces de maturizare culturală și politică¹⁴.

Problematica recomandărilor pentru stipendii se menține la fel de interesantă și pentru anul 1787, după cum rezultă dintr-un alt memoriu. Datorat aceluiași director al gimnaziului, episcopul Ioan Bob, și redactat în Blaj la 4 iulie 1787, documentul conține informații cu privire la elevii propuși spre stipendiere din clasa de umanități a gimnaziului¹⁵. Comparativ cu primul document, ni se pare mai divers și mai sistematic sub aspectul anexelor. Din lista elevilor de la școlile din Blaj propuși pentru stipendii pe bază de referat în anul școlar 1787, rezultă următoarea situație, pe clase: *Infima Grammatices Classis* (Ladislau Mișca și Dumitru Vajda, caracterizați de Ioachim Pop, prepozit al mănăstirii Sf. Treime și

¹² *Ibidem*. Cf. și Mârza 2005, p. 173-177.

¹³ Mârza 2005, p. 84-85.

¹⁴ Cf. considerațiile lui Remus Câmpeanu la scara Principatului: Câmpeanu 1999, p. 22-78, 55-102; Câmpeanu 2000, p. 59-94, 125-284.

¹⁵ MOL GT F 46 (7426/1787, L. 457).

prefect al școlilor, și Ștefan Pop, profesor al clasei); *Prima Humanitatis Classis* (Eliseu Novacovici și Iovian Nobili, evaluați de Ioachim Pop și Ieronim Kalnoki, profesor al clasei); *Suprema Grammatices Classis* (Ioan Nemeș); *Prima Humanitatis Classis* (Teodor Pop, caracterizat, la fel ca și elevul dinaintea lui, de profesorii Benedict Făgărași, Ieronim Kalnoki și Ioachim Pop); *Suprema Grammatices Classis* (Nicolae Ianza, cu aprecieri din partea profesorilor Ioachim Pop și Benedict Făgărași)¹⁶.

Dacă lecturăm mai departe documentul, observăm că în “Prima Classis”, pentru aceeași dată și problematică, sunt luați în evidență din *Prima Humanitatis Classis* elevii Teodor Pop, Eliseu Novacovici, Iovian Nobili și Avram Vidrai, pe care i-am mai întâlnit, la care se adaugă, pentru *Media Grammatices Classis*, Petru Pavel, Simion Rațiu, Luca Moldovan și Nicolae Banffi, la îndemâna caracterizării profesorilor Ioachim Pop și Gherman Peterlachi¹⁷. La această documentație se distinge problematica (“materia”) pentru examenul din semestrul 2 din anul 1787 la *Media et Infima Grammatices Classis*, propunându-ne câteva coordonate cunoscute deja în ceea ce privește obiectele de studiu. În acest context sunt luați în evidență, în conformitate cu aprecierile profesorilor Ioachim Pop, Ștefan Pop și Partenie Iacob (1-2 iulie 1787), următorii elevi: Daniel Barna, Ioan Frățilă, Melinton Domșa, Ioan Miller, Ioan Neagoe, Petru Zdrenghea și Nicolae Pop din *Infima Grammatices Classis*, respectiv *Secunda Humanitatis Classis*¹⁸. În fine, în ultima grupare care conține consemnarea elevilor propuși pentru stipendiere în 1787 sunt înregistrați, pentru *Suprema Gram[m]atices Classis*, Ioan Nemeș, Ioan Coltor, Grigore Ujvari și Nicoae Ianza. La baza propunerii existau evaluările profesorilor Ioachim Pop și Benedict Făgărași. În același timp, la *Prima Humanitatis Classis* este înregistrat Avram Vidrai, în urma aprecierilor profesorilor Ioachim Pop și Ieronim Kalnoki (2 iulie 1787)¹⁹. Ca și în cazurile precedente, se pot identifica problematicile pentru examenul din semestrul 2 (iulie 1787) la *Prima Humanitatis Classis*, respectiv *Suprema Grammatices Classis*²⁰.

În congruență cu problematica mai sus expusă și cu referire la încercări de caracterizare psihopedagogică, ne apare tabelul cu *Humillima Consignatio Primae Humanitatis Classis Studiosorum Balasfalvensium de A[nno] 1787 Primam Classem inter suos promeritorum stipendium humillime sup[p]licantium*²¹. Din capul locului se impune atenției cercetării de față varietatea rubricaturii, care conține elemente ale caracterizărilor celor patru elevi propuși pentru stipendii: Teodor Pop, Eliseu Novacovici, Iovian Nobili și Avram Vidrai.

¹⁶ *Ibidem*, p. 11, 13, 19, 21, 23, 25, 27.

¹⁷ *Ibidem*, p. 62-63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79.

¹⁸ *Ibidem*, p. 62-63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77, 79.

¹⁹ *Ibidem*, p. 82-83, 93, 95, 105.

²⁰ *Ibidem*, p. 85-89, 97-101.

²¹ *Ibidem*, p. 29-30.

O înregistrare a rubricaturii va fi de natură să ne pună în contact cu mai multe aspecte urmărite pentru caracterizarea elevilor selecționați pentru stipendiu: “Nomina et Cognomina”; “Aetas”; “Locus Originis et Conditio”; “Classis, et Progressus in Studiis”; “Morum Qualitas”; “An, et quali stipendio fruatur”; “An An[n]o futuro Studiosa continuaturus”; “Merita Parentum”; “Motiva adplaciandi stipendii”²².

Dacă vârsta elevilor n-a depășit 18 ani, majoritatea provenind din familii de preoți greco-catolici, în ceea ce privește rezultatele obținute la învățătură sau despre comportamentul lor se notează, între altele: “Primae Classis cum Eminentia”; “Primae Classis”; “Optimi et exemplares”; “Boni”; “Boni et Exemplares”²³. Cercetarea pentru cunoașterea cât mai exactă a situației elevilor pentru care s-au solicitat stipendii continuă cu informații dacă au mai beneficiat și altădată de stipendiu (“An, et quali stipendio fruatur”) și dacă în anul viitor urmau să continue studiile (“An An[n]o futuri Studiosa continuaturus”). În ambele situații, în dreptul celor patru elevi luați în evidență s-a notat: “Nullo” și “Continuaturus”²⁴.

Extrem de interesante din perspectiva aceleiași cercetări psihopedagogice sunt rubricile “Merita Parentum”, respectiv “Motiva adplaciandi stipendii”. Ne vom convinge de aceasta dacă vom lua cazul elevului Teodor Pop, pentru care se notează în cazul părinților: “Dum viveret Genitor ejus Munio suo Parochiali fecit satis, ut inter Circumjacentes facile primum Nomen obtinerit”. În direcția progresului înregistrat la învățătură de către elev, s-au constatat următoarele: “Hujus Orphani Capacitati respondeus progressis cum exemplaribus Moribus Conjunctus spem finam facit, cum olim Publico utilem foveo eoque a fortiori, quod si de Altissima Munificentia stipendium adplacidavetur habita expeditiori commoditate Conceptae Expectationi amussim responderet; cum taliter penes trium, quos habet Linguarum Latinae, Hungaricae et Valachicae notitiam, facile etiam Germanicum condisceret”²⁵. În situația altui elev – este vorba de Avram Vidrai – se consemnează asupra familiei: “Genitor quidem ejus praematura morte decedens de Publico satis mereri nequivit, interea ex utraque linea eos habuit, habetque sanguine junctos, qui meruerunt, et merent; una etim et parte habet Familiam Aronianam, e qua et in Statu[m] Ecclesiastico Episcopum Fogarasiensem, et in militari hodie superstitem Equitum Magistrum et alios, hodie que Consolerimum suum Consulem Albensem Demetrium Widrai”²⁶. În fine, pentru evoluția intelectuală a elevului Avram Vidrai s-a constatat: “Bona Expectatio, et Paupertas, quo sublevata Commodius se in Publici aequi utilitatem perfecturus suorum Majorum Vestigia sequi possit”²⁷.

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

Problema stipendiilor pentru elevii transilvăneni de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, între care s-au numărat și studioși de la gimnaziul din Blaj, este sugerată și de al treilea document, privitor la anul 1790. De data aceasta informațiile sunt mai diverse și se referă cu precădere la situația unor propuneri pentru stipendii de la mai multe școli din Marele Principat al Transilvaniei și din străinătate²⁸. Există mai puține date despre școlile Blajului. Mai precis, este vorba de propuneri pentru stipendii la școlile din Viena, Pesta, Șopron, Košice, Carei, Cluj, Sibiu, Alba Iulia, Târgu-Mureș, Odorheiu Secuiesc, Bistrița, Șumuleu-Ciuc, Canta, Blaj, Brașov²⁹.

De data aceasta este vorba și de relații trimise pentru Guberniul transilvănean de la autoritățile aulice cu privire la elevii din Transilvania care au beneficiat în anul 1789/1790 de stipendii. Nu figurează reprezentanți ai școlilor de la Blaj³⁰! În schimb, rezultă că, prin adresele nr. 1048/1790 și nr. 5714/1790, ar fi fost expediate de la Blaj către autoritatea gubernială *Informationes super Profectu Iuvenum Balasfalvensium*, respectiv *Testimonium Professoris adjacet de Ioanne Nyagoe*, iar pentru semestrul 2 al anului școlar 1789-1790 *Informationes de Progressu Iuvenum Balasfalvensium*³¹.

Însă, problematica generală a stipendiilor pentru elevi din Transilvania în anul școlar 1789/1790 reiese în mod convingător din documentul *Nomina Studio-sorum, qui e Foundationibus Catholicis Iuventutis Transylvaniae Anno Scholastico 1789/90 stipendio fruiți sunt*³². Valoarea totală a stipendiilor din anul 1789/90 era de 2.320 florini renani, așa după cum urmează: Viena, 7 studenți (140 florini); Șopron, 1 student (60 florini), Košice, 1 student (60 florini), Carei, 2 studenți (120 florini), Cluj, 105 studenți (260 florini), recrutați de la clasele de Drept, Filosofie, Umanități, Chirurgie și Gramatică; Sibiu, 62 studenți (260 florini); Alba Iulia, 29 studenți (280 florini); Târgu-Mureș, 23 studenți (280 florini); Odorhei, 30 studenți (140 florini); Bistrița, 24 studenți (260 florini); Șumuleu-Ciuc, 4 studenți (140 florini); Canta, 10 studenți (140 florini); Blaj, 5 studenți (80 florini); Brașov, 5 studenți (60 studenți)³³.

Revenind la situația gimnaziului din Blaj, menționăm că suma de 80 de florini era destinată pentru 5 studenți, după cum urmează: Dimitrie Vajda (anul II Umanități); Ioan Herszéni și Ioan Neagoe (anul III Gramatică); Ladislau Vajda (anul II Gramatică); Vasile Aron (anul I Gramatică)³⁴.

Insistențele actuale asupra problematicii unor stipendii pentru care au fost propuși studenți blăjeni, alături de alți studioși transilvăneni de la sfârșitul

²⁸ CAT B – 2(12548/1790); Protopopescu 1966, p. 251.

²⁹ CAT B – 2(12548/1790).

³⁰ *Ibidem*, f. 3r-4 -r.

³¹ *Ibidem*, f. 5r-v.

³² *Ibidem*, f. 9r-13r.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, f. 13r.

secolului al XVIII-lea, ne îndreaptă spre câteva concluzii vis-à-vis de rostul stipendiilor în viața unor elevi surprinși de prezenta cercetare: dacă s-au remarcat, într-un fel sau altul, în cadrul unui continuu dialog dintre școală și societatea românească în Transilvania Luminilor? Acest virtual dialog trebuie să-l raportăm la principalele coordonate ale politicii naționale, dusă cu ajutorul școlii și culturii de către episcopul Ioan Bob în timpul păstoririi sale³⁵. Căci, din acest punct de vedere, rămâne edificator *Supplex Libellus* din 1783, datorat amintitului episcop și director al școlilor Blajului. Argumentația lui surprinde între altele: proporția covârșitoare românească a populației din Principatul transilvănean; progresul societății românești, în speță înaintarea unor domenii (agricultură, industrie, comerț etc.), inclusiv “fericirea publică”, trebuie raportate la cultură și educație; rostul important al clerului bine educat și al școlilor temeinic organizate în propășirea poporului român³⁶.

Solicitările cu caracter pragmatic, concretizate în propunerile pentru stipendii pe seama unor elevi de la Blaj, așa cum rezultă din cele trei documente din anii 1786, 1787 și 1790, ar trebui să le raportăm la nevoile administrative, economice și organizatorice – în ultimă instanță, pragmatice ! – expuse de episcopul și directorul școlilor Blajului, Ioan Bob, în amintitul *Supplex* din 1783 (mai ales în partea finală)³⁷, vis-à-vis de rostul culturii și școlii, care îndeplineau un rol de sine-stătător în “fericirea de obște a patriei”.

Din cei peste 50 de elevi de la Blaj înregistrați în lumea de informații a celor trei documente redactate în 1786, 1787 și 1790, mulți dintre ei și-au continuat, la un moment dat, studiile în școli superioare din afara granițelor Marelui Principat al Transilvaniei³⁸. Mai mult decât atât, unii dintre ei îmbogățesc impresionanta galerie a profesorilor blăjeni. În acest sens, edificatoare sunt cazurile foștilor stipendiști de la Blaj: Ioan Neagoe junior (?-1835), profesor la gimnaziu (1800-1802), apoi paroh în Făgăraș (1802-1835); Ioan Nemeș (1767-1838), profesor și “capelan castrens” la al doilea regiment românesc de graniță, vicar la Năsăud, canonic în Capitlul bobian și director la gimnaziu; Eliseu Novac (?-1812), prefect de studii la seminar, profesor de Teologie morală și Istorie bisericească și la clasa de retorică a gimnaziului; Simion Rațiu (1772-1820), profesor la clasa de sintaxă și la “humanioare”, paroh la Roșia Montană și Ponele (jud. Alba); Dimitrie Vajda (1760-1818), profesor la clasele gimnaziale, paroh la Gherla și inspector, protopop al Clujului, canonic cancelar la Capitlu, autor de orații; Ștefan Vlad (1767-1816), profesor la gimnaziu, prefect de studii la seminar și paroh al Bistriței³⁹.

³⁵ Chindriș 2001, p. 131-160.

³⁶ *Ibidem*, p. 133.

³⁷ *Ibidem*, p. 147-149, 156-160.

³⁸ Mârza 2005, *passim*.

³⁹ Comșa, Seiceanu 1994, p. 42, 44, 45, 46.

Solicitările de stipendii pentru unii elevi de la Blaj care au avut rezultate remarcabile la învățătură și un comportament civilizată ori reprezentau cazuri sociale deosebite sunt doar câteva aspecte ale politicii naționale dusă prin cultură și școală de directorul instituțiilor, episcopul Ioan Bob. Practic, aceste solicitări de stipendii trebuie atașate coordonatelor interioare ale *Supplex*-ului din 1783, în care școala îndeplinea suficient de clar și eficient⁴⁰ rostul unui argument principal în lupta națională a românilor pentru câștigarea de drepturi politice (și de altă natură) similare celor ale națiunilor privilegiate și religiilor recepte din Principatul transilvănean.

IACOB MÂRZA

STIPENDS FOR PUPILS FROM BLAJ AT THE END OF THE XVIIITH CENTURY

ABSTRACT

Scholar legislation from the Enlightenment period, which applied in the schools from the Habsburgic empire, including in the gymnasiums from Transylvania, also foresaw the conditions in which pupils with great results at learning and exemplary behaviour but poor material condition received prizes, recompenses or stipends. Capacity established by teachers, results on learning or the behaviour proved along years configured, till a point, the future intellectual development of gymnasium pupils and helped to contour their psycho-pedagogic characterization. From this point of view it shouldn't surprise us the division of the pupils – those from Blaj were no exception at all! – into *primae*, *secundae et tertiae* groups for the two gymnasial cycles, *grammatica et humanitas*. Rarely pupils were awarded with the *cum Eminentia* appellation.

Obtaining stipends for students from “Regium Gymnasium Balasfalvense” who had great results at learning and were remarked through exemplary behaviour, remained a constant preoccupation of school's management (head master was the bishop fulfilling its duty at that time). This also results from older findings which referred to the economic state of the institutions (material equipment, incomes, foundations etc.) Such administrative efforts, which didn't miss cultural and political connotations, following the line of certain Romanian elites from the Enlightenment period on education, registered during the period of the bishop and head master Ioan Bob, too when an institutional reform without doubt manifested. The content of more documentary sources kept in foreign archivist stocks (Magyar Országos Levéltár, Budapest, *Gubernium Transsilvanicum in Politicis*, respectively *Cancelaria Aulica Transsilvanica*), illustrates the rapports of the authorities from Blaj with the gubernium from Sibiu to obtain stipends on behalf of some pupils from Blaj, as it results from the three documents from 1786, 1787 and 1790, which the author of the article appraises; they must be reported at the administrative, economic and organizing needs – pragmatic in the last resort! – exposed by the bishop and head master of schools from Blaj, Ioan Bob in the renowned *Supplex* from 1783 (especially the final part regarding the role of culture and school, which were independent in “community happiness of the country”).

Among more than 50 pupils from Blaj, included in the information of the three documents issued in 1786, 1787 and 1790 lots of them continued, at a certain moment, studies in superior

⁴⁰ Chindriș 2001, p. 156-160. Pentru cadrul general al problemei, cf. Gyémánt 1986, *passim*.

schools from outside borders of the Great Principality of Transylvania. More than this, some of them enrich the impressive gallery of the teachers from Blaj. Thus, the cases of former stipendiaries from Blaj are edifying: Ioan Neagoe junior, Ioan Nemeș, Eliseu Novac, Simion Rațiu, Dimitrie Vajda, Ștefan Vlad.

Applying for stipends for some students from Blaj, which had remarkable results at learning and civilized behaviour or represented special social cases, are only a few aspects of the national policy, carried on by the head manager of the institutions, bishop Ioan Bob. Practically, these requests for stipends must be attached to interior coordinates of *Supplex* from 1783, in which school had quite clear and efficient the role of a principal argument in the national fight of the Romanians for winning political rights (and of other type) similar with those of the privileged nations and accepted denominations from the Transylvanian principality.

Abrevieri bibliografice

- Câmpeanu 1999 - Remus Câmpeanu la scara Principatului, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII - lea*, Cluj-Napoca, 1999.
- Câmpeanu 2000 - Remus Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2000.
- Chindriș 2001 - I. Chindriș, *Cultură și societate în contextul Școlii ardelenne*, Cluj-Napoca, 2001.
- Comșa, Seiceanu 1994 - Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948*. Cuvânt înainte de Ion Brad, București, 1994.
- Dumitran 2005 - Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782 – 1830)*, București, 2005.
- Gyémánt 1986 - Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848*, București, 1986.
- Mârza 1987 - Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987,
- Mârza 2002 - Iacob Mârza, *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII-XIX)*, Sibiu, 2002.
- Mârza 2005 - Iacob Mârza, *École et nation (Les écoles de Blaj à l'époque de la renaissance nationale)*, Cluj-Napoca, 2005.
- MOL CAT - Magyar Országos Levéltár, Budapest (*Cancelaria Aulica Transsilvanica*).
- MOL GT - Magyar Országos Levéltár, Budapest (*Gubernium Transsilvanicum in Politicis*).
- Protopopescu 1966 - Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774 -1805*, București, 1966.